

Bálint Andrea • Oroszlán Anikó
Pethőné Nagy Csilla • Szakács Emília

IRODALOM

*Emelt szintű érettségire
készülőknek*

12

2024-től

érvényes
követelmények

A könyvet írta: **Bálint Andrea** • mesterpedagógus, szakvezető tanár

Dr. Oroszlán Anikó • középiskolai tanár

Pethőné Nagy Csilla • érdemes tankönyvíró, mesterpedagógus, szakvezető tanár

Szakács Emília • mesterpedagógus, irodalomterapeuta

Lektorálta: **Gémesi Ildikó** • mesterpedagógus, szaktanácsadó, mentortanár

Zeman Csaba • középiskolai tanár

Felelős szerkesztő: **Matyelka Tímea**

Borítóterv: **Szőke András**

Tipográfia: **Reményfy Tamás**

Nyelvi lektor: **Kúti Gergő, Váló Judit**

Fotók: Alamy, Balatoni Múzeum (Keszthely), Bóbita Bábszínház (Pécs), Csiky Gergely Színház (Kaposvár), Hungart, Katona József Színház, Kecskemétfilm Kft., Kieselbach Galéria, Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház (Budapest), Magyar Rajzfilm Kft., Megafilm, Miskolci Nemzeti Színház, Mozinet, Nemzeti Archívum, Nemzeti Filmintézet, Örkény István Színház, Pécsi Harmadik Színház, Pécsi Nemzeti Színház, Petőfi Irodalmi Múzeum, Pintér Béla és Társulata, shutterstock.com, Szegedi Nemzeti Színház, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Thúry György Múzeum (Nagykanizsa), Vörösmarty Színház (Székesfehérvár), Wikipédia

Külön köszönetünket fejezzük ki az alábbi személyeknek és intézményeknek a kötet elkészítéséhez nyújtott segítségükért: Baka Istvánné, Balatoni Múzeum (Keszthely), Bertók Attila, Bóbita Bábszínház (Pécs), Bozó Szabolcs, Centrál Kiadó, Csiky Gergely Színház (Kaposvár), Csorba Eszter, Csorba Noémi, Csorba Zsófia, Csordás Dániel, DeepInsight ügynökség, Erdős Virág, Gadányi György, Grecsó Krisztián, Gulyás Buda, Huszti Valéria, Juhászné dr. Kilián Katalin, Katona József Színház, Kecskemétfilm Kft., Kemény Gabriella, Kemény István, Kieselbach Tamás, Kiss Georgina, Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház (Budapest), Miskolci Nemzeti Színház, Mozinet, Nágel Kornél, Nyári Flóra, Orbán János Dénes, Örkény István Színház, Parti Nagy Lajos, Pécsi Harmadik Színház, Pécsi Nemzeti Színház, Petri Anna, Petri Lukács Ádám, Pintér Béla és Társulata, Romhányi Ágnes, Scholz László, Szegedi Nemzeti Színház, Tamás Ferenc, Thúry György Múzeum (Nagykanizsa), Várady Szabolcs, Vörös István, Vörösmarty Színház (Székesfehérvár), Závada Péter

A kötet hátsó borítójának belsején egyedi kód található, melyet a **www.mozaweb.hu** oldalon aktiválhatsz. Az aktiválás hozzáférést biztosít a kiadvány elektronikus változatához a honlapon található feltételekkel.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmilyen formában nem sokszorosítható.

ISBN **978 963 670 014 0**

Copyright **Mozaik Kiadó – Szeged, 2025**

Kedves felhasználó tanulók és pedagógusok!

Két kötetből álló, emelt szintű érettségire felkészítő tanulási segédletünk második darabja első-sorban (de nem kizárólagosan) **a 11–12.-es tananyag újrendezésére épül.** Komplex funkciókat lát el: (tan)könyv, munkafüzet és egyben szöveggyűjtemény. **Felépítése meghatározóan illeszkedik az első kötetéhez.**

A művelődéstörténeti korszakok közül a romantika és a történeti realizmus, illetve a modernség szakaszainak áttekintését kínálja, kiegészítve az intertextualitás kérdéskörével.

A kötet a műnemek vonatkozásában a modern líra és epika fontosabb irányzatait foglalja össze, valamint a 19–20. századi magyar dráma alakulástörténetébe ad betekintést.

Újdonság a Szerzők, életművek, kánonok rész. Ez a fejezet egyrészt **mintákat ad a műveltségi teszt lehetséges feladattípusaira**, másrészt arra vállalkozik, hogy a szóbeli vizsgára **kötelező tíz életművet néhány meghatározó szöveg értelmezésével, újraértelmezésével**, illetve az életműről való tudás megerősítésével (ismétlés, bővítés, mélyítés) **összefoglalja.** Az egyes alfejezeteket **emelt szintű írásbeli és szóbeli mintafeladatok** zárják.

Folytatódik a 11.-es kötet *Témák és kódok* fejezete is. E részben tanulásunk-megértésünk tárgya egyrészt a *Biblia* mint a művészetek nagy kódja, másrészt olyan meghatározó irodalmi témák, motívumok, toposzok, mint az állat- és növénysszimbólika, az út-utazás, az ars poetica, a létösszegzés és létértelmezés vagy a történelmi traumák irodalmi reprezentációja.

A 12.-es kötet utolsó része, a *Határok és határátlépések* az irodalomközvetítést és az irodalom határterületeit tematizálja.

Kiadványunk célja továbbra is egy **átjárhatóbb, felhasználhatóbb, hálózatosabb tudás kialakulásának támogatása** új nézőpontok, gondolkodási utak bevonásával és aktív tanulással. A tágas terjedelem biztosítja a tanulási tartalmak átfogó, mélyre ható kibontását. Ezzel segítjük hozzá a felhasználó tanulókat, tanulócsoportokat az emelt szintű írásbeli és szóbeli érettségi vizsgára való hatékony és eredményes felkészüléshez magyar irodalomból.

A kötet **egyéni, illetve csoportos (fakultáció, iskolai és iskolán kívüli érettségi felkészítő programok keretén belüli) feldolgozásra is alkalmas, hangsúlyosan illeszkedik a Nat 2020, valamint a hozzá tartozó emelt szintű érettségi vizsga követelményeihez.** Ugyanakkor nem törekszik a teljesség illúziójának megteremtésére. A kronologikus elvű tananyag-feldolgozás helyett / mellett más, **az érettségi vizsgafeladatokra, műveltségi tesztekre jellemző tananyag-elrendezést részesíti előnyben**, és nem mond le a kortárs irodalommal való együttolvasásról sem.

A tanulás-megértés hatékonyságát e kötetben is grafikai szervezők, gondolatrendező, szemponttáblázatok, halmazábrák támogatják. A Nat 2020-ban tételesen szereplő művek feldolgozását pedig szintén rövid, az irodalomról való szakszerű beszédhez elengedhetetlen, mintaadó értelmezések követik. A munkafüzet-funkció rendeltetészerű használata, a szövegekkel, képekkel, ábrákkal való változatos interakciók felkínálása, a személyes véleményre, érvelésen alapuló állásfoglalásra való ösztönzés aktív-reflexív, vagyis értelmes, tevékeny tanulásra motivál. E nélkül nincs kompetenciafejlesztés sem szövegértésben, sem szövegalkotásban, sem kritikus gondolkodásban.

A rendszeresen visszatérő feladattípusok (pl. kiegészítés, csoportosítás, sorrendállítás, feleletválasztás, felismerés, vélemény, érvelés, produktum stb.) egyben az emelt szintű érettségi vizsga írásbeli és szóbeli feladatmegoldásaihoz szükséges jártasság megszerzésének eszközei is. A szöveggyűjtemény-funkció tágas, de korlátos. A nyomtatott változat teljes lírai, illetve rövidebb epikus szövegeket is közöl, ezen túl regény- és drámarészletekkel dolgozik.

Tananyagunk több platformon kínál tanulási-felkészülési utakat. A nyomtatott kötetek ugyanis digitális, lapozható változattal is kiegészülnek, amelyben a tudás ellenőrzésének vagy az önellenör-

zésnek a céljából elérhetőek a feladatok lehetséges megoldásai is, és amely számos további lehetőséget kínál a felhasználók számára. Itt tettük elérhetővé a Szerzők, életművek, kánonok fejezet írásbeli tételmintában szereplő azon szövegeket is, amelyek szöveggyűjteményben nem szerepelnek.

Az emelt szintű érettségi vizsgára felkészítő kötetek tananyag-elrendezése tehát átrajzolja a magyar középiskolai irodalomtanulásban szinte kizárólagos kronologikus elvű irodalomtörténet-tanítás hagyományát. Hálózatos átrendezésével lehetőséget kínál arra, hogy az irodalomról való tudásunk irodalomszemléletté alakuljon. Ezzel ténylegesen sikeresebb lehet a megszerzett tudás mozgósítása, átjárhatósága; alkotó, problémamegoldó, reflexív felhasználása, a magasabb szintű gondolkodási műveleteket (alkalmazás, elemzés, összehasonlítás, szintetizálás, értékelés) igénylő feladatok megoldása.

A szerzők valamennyien több évtizedes irodalomtanári tapasztalattal és osztálytermi gyakorlattal rendelkeznek, tananyagfejlesztésben, emelt szintű felkészítésben (és javításban) jártasak. Ez a tény az érettségiző jelölt felkészülésbe fektetett komoly munkája mellett egyfajta garancia is az emelt szintű vizsga eredményes letételéhez.

Ehhez sok sikert kívánunk!

A szerzők

I. rész Művelődéstörténeti korszakok

1.1.

A romantika
és a történeti
realizmus

1.2.

A modernség –
Szemelvények
a modernség
irodalmából

1.3.

Szövegek
párbeszéde –
szövegköztiség

Kötetünk első fejezete **folytatja a művészeti irányzatok áttekintését**: a **modernséget közvetlenül megelőző kort és stílusirányzatait**, valamint a **modernség szakaszait és irányzatait** mutatja be.

A modern társadalmi, gondolkodástörténeti jelenségei már a **reneszánsztól** felfedezhetők, de igazi kiterjedése csak jóval később, a **felvilágosodás** (klasszicizmus, szentimentalizmus), a **romantika** és a **történeti realizmus** idején kezdődött. Szűkebb, művészettörténeti értelemben a modernitás a **19. század utolsó harmadától induló és napjainkig tartó** korszak megnevezése.

A modern tipikus termelési formája is az **ipari társadalom**, de különbözik annak korábbi szakaszától, hiszen benne válnak döntővé a termelési rendszerek, a termelés megszervezett formái, profittermelő hatékonyságának tényezői. Az **élet egészét gyökeresen átalakító változások** következnek be. A figyelem az egyéneknek más egyénekkel összekapcsolódó **cselekvési rendszerre** irányul. Egyre nagyobb és összetettebb szerepet tölt be az ember által alkotott **második természet**, melynek szimbolikus megtestesítője a gép (gyár, automobil, repülő). A modern tipikus társadalmi-politikai tere a **polgári társadalom**, szereplője a szabad, kötöttségektől mentes, **önálló döntési helyzetekben helytálló polgár**. A széteső, hagyományos faluközösségek helyett az élet szimbolikus helye egyre inkább a dinamikusan lüktető **nagyváros**.

A tőkés termelés és a polgári berendezkedés azonban mégsem igazolja a felvilágosodás és a forradalmak eszméit, azok **illúzióknak** bizonyulnak. A korábban önmagát szabadnak, a világot kereknek tapasztaló polgár a század második felére egy **elidegenedett**, egyre kaotikusabbnak és embertelenebbnek tűnő **világban találja magát**. A kiábrándulás következtében **meginog a bizalom** a felvilágosodás korából hagyományozódó **fejlődésgondolatban** és a **megismerés észelvű módszereiben** is.

Ebben a két évszázadban már nem beszélhetünk egységes korstílusokról, helyette hosszabb-rövidebb ideig **egy más mellett élő stílusirányzatok születnek**, amelyek hatnak egymásra, ám többnyire csak néhány művészeti ágra, műnemre vagy műfajra, illetve országra vonatkoztathatók.

A **modernség gondolkodásmódjának több lényeges vonása a romantikában gyökerezik**. Ilyen például a **gondviseléshit megrendülése**, az **egységesnek és egésznek elgondolt világ** „szétesésének”, valamint a **személyiség többretegűségének** tapasztalata.

1 Tanulmányozd az európai művelődéstörténetnek a régítől a modernitásig összefoglalt korstílusait és stílusirányzatait idővonalon bemutató ábrát! Milyen jellemzők olvashatók le a korszakhatárokról, illetve az egyes időszakok időbeli kiterjedéséről, uralkodó jellegéről vagy egy más mellett éléséről?

2 Mozgósítsd tudásod, írd minden stílustörténeti korszakhoz, illetve irányzathoz néhány esztétikai-poétikai jellemzőt!

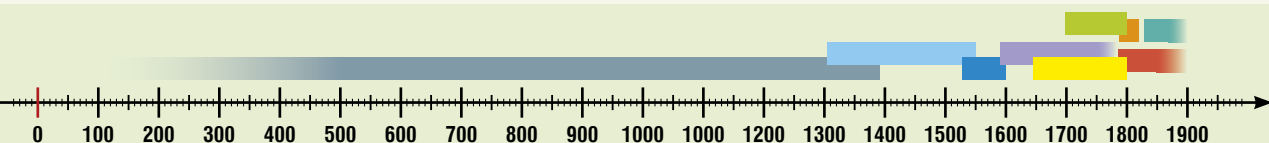
középkor ■
2. sz. – 14. sz.

reneszánsz ■
14. sz. – 16. sz. köz.

manierizmus ■
1530–1600

barokk ■
16. sz. vége–18. sz. köz. / vége

rokó ■
18. sz.

klasszicizmus ■
17. sz. közepe – 18. sz.

szentimentalizmus ■
18–19. sz. fordulója

romantika ■
18. sz. vége – 1848 / 1900

történeti realizmus ■
1830 – 1880 / 1900

1.1. A romantika és a történeti realizmus

A 19. századi regény alakulástörténetéből

Jacques-Louis David: *Napoleon átkel az Alpokon*, 1801

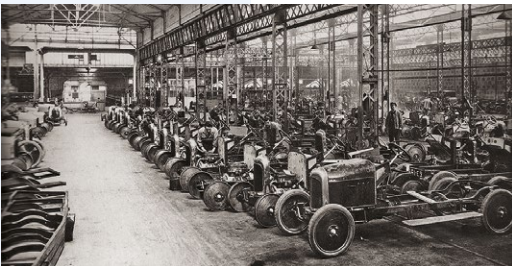
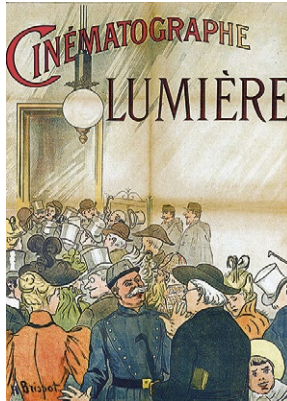
„A romantikus költészet az egyetemesség haladó költészete. [...] Szándéka és feladata költészetet és prózát, zsenialitást és kritikát, műköltészetet és természetes költészetet is hol keverni, hol vegyíteni, a költészetet élővé és társassá, az életet és a társadalmat költőivé tenni.”

(Friedrich Schlegel – Rónay György fordítása)

„A múlt realizmusai célkitűzésekhez formált (deformált) valóságot járnak körül. Ehhez szabottan egyszerűsítő elhagyásokkal, ráfogásokkal, kitüntetett elemekkel élnek.” (Mészöly Miklós)

A modernség fogalma, jelentései

- 1 Gyűjtsd össze fűrtábrával, mi mindent jelent számodra a „modern” kifejezés!
- 2 Tanulmányozd a képeket!
 - a) Melyik kép milyen jellemzőjét ragadja meg a modernségnek?
 - b) Milyen további tárgyak, terek, eszközök, jelenségek lehetnének még szerinted a modernség jelképei? Miért?
 - c) Mit gondolsz, milyen magatartás modernnek lenni?

New York, 1900 k. (bf), Mozgóképek-plakát, 1896 (kf), a Világkereskedelmi Központ 2001. márciusában (jf), Citroën-gyár 1918-ban (bl), gyorsétkezés – Big Mac menü (kl), Banksy: *Shop Till You Drop* („Vásárolj, amíg össze nem esel!”), 2011)

- 3 Olvasd el a táblázatba rendezett ismeretközlő szöveget, majd oldd meg a feladatokat!

a modernség	
fogalma	<p>A modern szó időjelölő kifejezésként a (majdnem) mostanit, a jelenkorit jelöli. Vagyis azt, ami nem klasszikus, nem régi és „örök”, hanem újkori, változó, hozzánk közel levő, nem idegen, számunkra érthető jelenség.</p> <p>Tartalmat és értéket jelölő fogalomként arra utal, ami korszerű, divatos, kelendő, illetve ami szakít a hagyománnyal, ami újszerű és a haladást képviseli. Az irodalomtörténet-írásban korszakfogalomként a romantikát követő és napjainkban is tartó történelmi-szellemi időszak megnevezésére használják.</p> <p>A több hullámban jelentkező modernség sokféle esztétikai törekvést és stílusirányzatot foglal magába. Egységesítő tényező, hogy ez az a korszak, amelynek művészetét a mai olvasó leginkább „ismerősnek”, a legújabb ízlés szerint valónak érzékeli.</p>

a modernség

időbeli kiterjedése	<p>Az európai és európai gyökerű kultúrákban több hullámban jelentkező modernség szembevető jellege a rétegzettség és a sokszínűség. Minden szakaszban több irányzat él egymás mellett, és az alkotók, sőt a művek sem köthetők feltétlenül egy-egy meghatározó irányzathoz. Bár a modernség Franciaországból indul, és művészeti központja Párizs, egyes irányzatai máshol jelennek meg először, és területenként eltérő hatással érvényesülnek.</p> <p>Az esztétikai-művészeti értelemben vett modern szimbolikus fordulatát az irodalmi hagyomány az epikában Flaubert Bovaryné (1857) című regényéhez, a lírában Baudelaire A romlás virágai (1857) című verseskötetéhez, a drámában Ibsen és Csehov megjelenéséhez kapcsolja.</p> <p>Szakaszai:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Klasszikus vagy esztétizáló modernség (esztétizmus): 1857-től az 1910-es évekig. Körébe tartozó irányzatok: a naturalizmus, az impreszionizmus, a szimbolizmus és a szeccsessió. 2) Avantgárd modernség: 1905-től az 1920-as évek végéig. Körébe tartozó irányzatok: a kubizmus, a futurizmus, az expresszionizmus, a dadaizmus és a szürrealizmus. 3) Későmodernség: az 1920-as, 1930-as évektől az 1960-as, 1970-es évekig szokás számítani. Benne összekapcsolódik a klasszikus modernség és az avantgárd művészetfelfogása, poétikája, de megjelenik, megerősödik egy új világ- és személyiség-tapasztalat, illetve nyelvfelfogás is. A modernség korábbi hullámaihoz hasonlóan ez a szakasz is több irányzatot foglal magába: tárgyias költészet, hermetizmus, új-klasszicizmus, újnépesség. 4) Modernség utáninak, utómodernnek vagy posztmodernnek nevezzük a 20. század utolsó harmadától (1970-es évek) induló újabb, jelenleg is tartó periódust, ami egyszerre jelent a modernség utánit, ellenit, helyettit, mellettit. A posztmodern a játékoság elkötelezettje, megbecsüli a populárist, ami az elit literatúrának eddig nem kellett. Témaközelítésben kedveli a paródiát, a pastiche-t¹, az intertextualitást, a nyitottságot és a többértelműséget.
világ- és emberképe	<p>Gondolkodásmódjának több lényeges vonása is a romantikában gyökerezik. A művészeti értelemben vett modernség világképét a teljesség elvesztésének és a személyiség osztottságának élménye határozza meg. Az új világtapasztalat értelmezőinek egy része az élet felszíni összefüggéseit látszólagosnak érzékeli. Az igazi összefüggéseket a mélyebb struktúrákban gondolja megragadhatónak.</p> <p>Megközelítési módjai lényeg és jelenség, kimondható és kimondhatatlan, lappangó és megnyilvánuló, hiteles és nem hiteles, véletlen és szükségszerű ellentétpárjaiba rendezik a világot.</p> <p>A modernség első hullámának gondolkodói még hittek abban, hogy a különleges, kivételes személyiség képes az önmegvalósításra. Kísérletet tettek az élet személyiségalapú megértésére, ami az átfogó önreflexivitás megjelenésével járt együtt.</p> <p>A későbbi szakaszokban egyre jellemzőbb a nyelv ábrázoló jellegébe vetett bizalom megrendülése.</p>

- a) A táblázat ismeretközlő szövegét felhasználva egészítsd ki a „modern” kifejezéshez készített fűrtábrát minél több elemmel!
- b) Készíts idődiagramot a modernség szakaszainak időbeli kiterjedéséről!
- c) Bontsd ki, értelmezd saját szavaiddal a következő kifejezéseket: a teljesség elvesztése, a személyiség osztottsága, személyiségalapú megértés, önreflexivitás, a nyelv ábrázoló jellege!
- d) Olvasói tapasztalataid alapján rendelj műveket a modernség világ- és emberképeinek táblázatbeli jellemzőihez! Megoldásaidat magyarázd, indokold!

¹ pastiche: különböző szerzők szövegeiből összeállított darab vagy más művész stílusában készült „hamisítvány”, utánzat

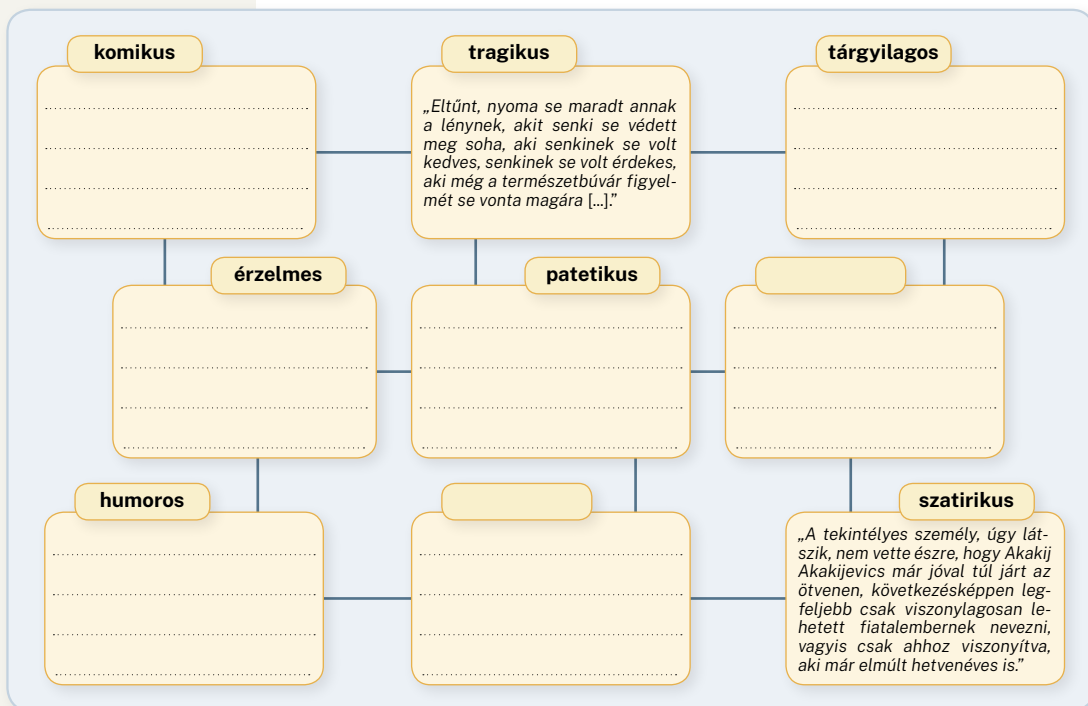
megjelentett világának pedig az abszurd körébe sorolását. Ezt a lehetőséget használja ki az esztétikai megközelítés és a hozzá kapcsolódó filozófiai interpretáció. Az elbeszélői megnyilatkozások komikus modalitása és a cselekményt megjelenítő szöveg végtelenül elvált egymástól.” (Kovács Árpád)

- Készíts gondolkodástérképet Gogol írásművészetéről! Saját szempontjaid mellett használd a következőket: témák, szereplők, ismert művek, a narráció sajátosságai, hagyományteremtés.
- Szemponttáblázatot használva értelmezd a szakirodalmi idézeteket! Értelmezéseidhez kapcsolj hivatkozást egy-egy általad ismert Gogol-szöveg konkrét szöveghelyére, illetve idézz a szövegből!

szakirodalmi szöveg	értelmezés	idézet, hivatkozás
Andrej Belij
Bakcsi György
Kovács Árpád

2 Olvasd újra *A köpönyeg* című elbeszélést! Olvasás közben elsősorban a szöveggalkotás, a narráció sajátosságainak megfigyelésére koncentrálj!

- Az elbeszélésben több hangnem keveredik. Az alábbi ábra néhányat föltüntet, kettőhöz példát is kapcsol. Egészítsd ki az ábrát további hangnemekkel, és mindegyikhez írd példát!

- b) A narrációban sok a kitérő, kevésbé fontos elemek túlzott részletezése, ugyanakkor fontos dolgokat elhallgat az elbeszélő. T-táblázat segítségével készíts listát ezekről!

túlzottan részletezi	elhallgatja
.....
.....
.....

- c) Az alábbiakban a változó elbeszélői magatartásra látsz példákat. A hiányzó idézetet vagy megnevezést pótolj!

elbeszélői magatartás	idézet
bizalmaskodik az olvasóval
találgat	„»Nahát, ezek a franciák! Szó, ami szó, ha már egyszer kedvük szottyán valamire, hát akkor aztán...« De nagyon lehetséges, hogy nem is ezt gondolta magában...”
mindentudó
.....	„Akakij Akakijevice, ha emlékezetem nem csal, a március huszonharmadikára virradó éjszaka született.”
feledékenynek tetteti magát, mintha kihagyna az emlékezete	„Sajnos, nem tudjuk megmondani, hol is lakott a vendéglátó hivatalnok: emlékezetünk kezd egyre jobban cserbenhagyni bennünket, és minden, ami csak van Pétervárott, minden utca és ház úgy egybemosódott, összezavarodott a fejünkben, hogy nagyon nehezen lehet onnan előszedni valamit a rendes formájában.”
bőbeszédű, pletykál, fecseg
rögtönöz
titokzatoskodik

- d) Az elbeszélés szövege a szóbeliség, az élőbeszéd illúzióját kelti. Ezt nevezzük szkáz-technikának. Keress olyan részeket a szövegben, melyekben az elbeszélő: kapcsolatot teremt az olvasóval; szójátékokat használ, túloz, ellentmondásba keveredik; a valóságosság látszatát kelti; a főszereplőjével mondatja el a történetet!
- e) A szöveg szélsőséges, össze nem illő elemeket társít, a groteszk eszközeivel él. Hogyan van jelen a groteszk Akakij Akakijevice megjelenítésében és a környezet, a közeg ábrázolásában? Mi a célja Gogolnak a groteszk ábrázolással? Hogyan kapcsolódik ehhez a zárlat fantasztikuma és az elbeszélés egészének abszurd világlátása? Gondolataidat szövegidézetek felhasználásával kb. 400 szóban fogalmazd meg!

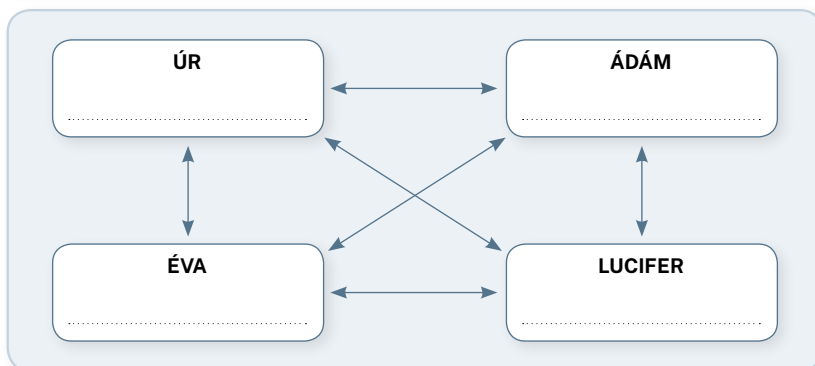

Jelenet a pécsi Bóbíta Bábszínház *Az ember tagédiája* című előadásából (2014, r.: Sramó Gábor, fotó: Komjáthy Máté).

Mi a véleményed a szereplők bábos megjelenítéséről? Ebben a formában is kirajzolódhatnak a fontos tulajdonságok? Mennyire tartod a művet alkalmasnak bábszínházi adaptációra?

14 Írd be az alábbi jellemzőket a szereplők karakterkártyáiba! Milyen fontos jellemzőkkel tudnád még kiegészíteni?

<p>A: A küzdés képviselője.
 B: A teljesség képviselője.
 C: A tagadás képviselője.
 D: Szerepe kettős: hol támasz, hol akadály.
 E: Lucifer ellenpólusa, de ketten együtt alkotják a teljességet.
 F: A mű nagy részében passzív.</p> | <p>G: Ő Lucifer valódi ellenfele, hisz végül megmenti Ádámot a pusztulástól.
 H: Ösztönös, érzelmei által vezérelt.
 I: Egyenrangú az Úrral, de ellentétük harmonikusan kiegészíti egymást.
 J: Beavatja az embert a tudásba.
 K: Képes a tudásra és az öntudatra.</p> |
|--|---|

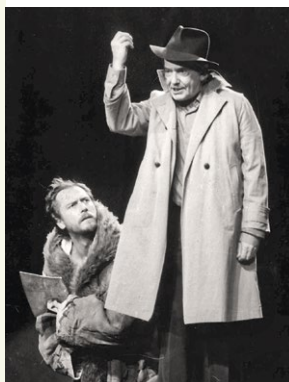
15 Értelmezd a szereplők közti ellentétet, és fejtsd ki azokat néhány példa segítségével!

16 Írd meg az egyik általad kiválasztott szín eseményeit belső monológ formájában az egyik tetszőleges szereplő szemszögéből!

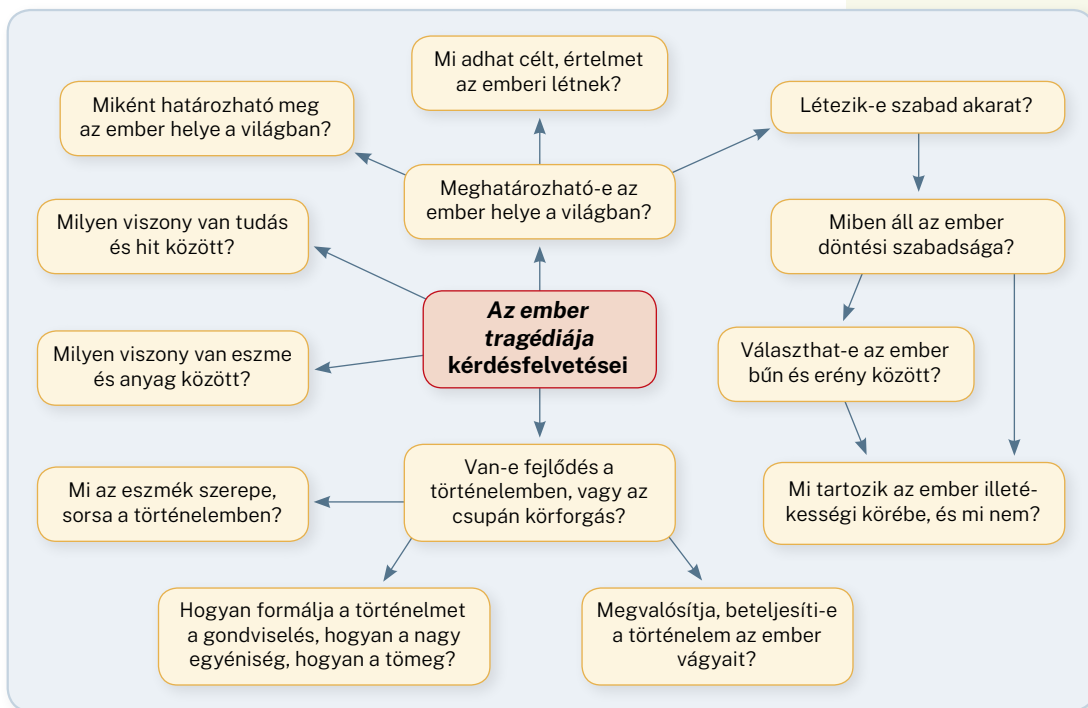
17 A képek alapján vedd össze, hogyan változott a szereplőkről alkotott rendezői elképzelés!

- Gyűjts még példákat / képeket Ádám, Éva, Lucifer és az Úr megformálóira!
- Mi a véleményed arról, hogy Lucifer és az Úr szerepét színésznők játsszák?

Gyenes László (Lucifer) a Nemzeti Színház 1883-as ősbemutatóján (r.: Paulay Ede) (b). Gábor Miklós Luciferként a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház előadásában (1983, r.: Ruszt József) (k). Pálmai Anna (Lucifer) és Szirtes Ági (az Úr) a Katona József Színház EMBTRAG című előadásában (2023, r.: Székely Kriszta, fotó: Horváth Judit)

18 Tanulmányozd az alábbi ábrát a mű által felvetett filozófiai kérdésekről!

- a) Hozz példát az egyes kérdésekre / dilemmákra néhány általad választott szín cselekményéből!
- b) Milyen válaszokat szolgáltat a szöveg az egyes kérdésekre?
- c) Felvet-e a mű valamilyen más témát is?

19 Gyűjtsd össze szemponttáblázatba *Az ember tragédiája* drámai, epikus és lírai vonásait!

- a) A dráma műnemének mely jellegzetességei találhatók meg a műben?
- b) Melyek az epikus és a lírai vonások?
- c) Mi a szerepe a líraiságban a nyelvezetnek?

20 Indokold legalább két érvel, hogy a mű megfelel az alábbi műfajoknak!

Emberiségköltemény, mert...	Lírai dráma, mert...	Kétszintes dráma, mert...
•	•	•
•	•	•

8 Vizsgáld meg, milyen módszerekkel kényszeríti az őrnagy a Tót családot a behódolásra!

a) Keress példákat a szövegből az egyes módszerekre, és töltsd ki a táblázatot!

hitegetés
sértődés
tiltás
parancsolgatás
bűntudatkeltés
megalázás
a szabadságtól és az emberi méltóságtól való megfosztás
a családtagok egymás ellen való kijátszása

b) Melyik eljárást tartod a legenyhébbnek, és melyiket a legembertelelenebbnek? Válaszod indokold!

c) Nézd meg a képeket! Szerinted hogyan fejezik ki ezek a színpadi megoldások a darabban látható alá- és fölérendeltségi viszonyokat?

Jelenetek az Örkény István Színház *Tótek* című előadásából (2013). A kisregényt Gáspár Ildikó adaptálta színpadra, az előadást Mácsai Pál rendezte

9 Mit gondolsz az őrnagy szerepéről a műben? Zsarnok vagy áldozat? Gyűjts össze legalább 3-3 érvet. Ehhez nézd meg valamelyik videómegosztón az *Isten hozta, őrnagy úr!* című filmből azt a jelenetet, amikor az őrnagy megérkezik Mátraszentannára. A feladatmegoldáshoz felhasználhatod a táblázat alatti képeket és egyéb, szabadon választott filmrészleteket.

zsarnok	áldozat
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Jelenetek Fábri Zoltán *Isten hozta, őrnagy úr!* című 1969-es filmjéből

- Az érvek összegyűjtése után fogalmazz 120–200 szavas vádbeszédet vagy védőbeszédet Tót Lajos képzeletbeli bírósági tárgyalásán!

10 Készíts listát a *Tóték*ban található komikus helyzetekről! Mely szereplők között alakulnak ki ilyen szituációk?

11 Helyezz el néhány általad kiválasztott szereplőt a számegegyenesen aszerint, hogy milyen mértékben találd őket komikus figurának! Választásaidat indokold!

tragikus

komikus

12 A dráma legfontosabb motívuma a dobozolás. Oldd meg az ehhez kapcsolódó feladatokat, és válaszolj a kérdésekre!

- a) Az alábbi szövegrészeket alapján értelmezd a dobozolás lehetséges jelentéseit! Gondolataidat rögzítsd a táblázatba!

idézet	lehetséges jelentések
<p>ŐRNAGY <i>elsétál, gondolkodik, visszajön.</i> Nézzék, Tóték. Én élek-halok a dobozolásért. De így, ahogy eddig csináltuk, ez nem mehet tovább. Ha közben mindnyájan másra gondolnak, akkor ez teljesen hiábavaló erőpocsékolás. Hagyjuk is abba, kérem.</p> <p>TÓT <i>alázatosan.</i> Én nem akarok vitába szállni az őrnagy úrral, de már bocsásson meg a világ, mégjicsak nehéz azt megakadályozni, ha valami az embernek eszébe akar jutni. <i>(Második rész, 1. kép)</i></p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>ŐRNAGY Nem egészen értik? Nézzék, Tóték. Egy sötét szobában a legkisebb nesz is megsokszorozva hangzik. Namármost, a semmittevés úgy hat a szervezetre, mint a sötétség a hallószere-</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Csontváry Kosztka Tivadar:
Titokzatos sziget,
 1903 k. (b).
 Paul Gauguin: *I raro Te*
Oviri (A csavarpálmák
alatt), 1891

9 A regényben a Senki szigete ősi, idilli, természeti otthon.

- a) Gyűjtsd össze pókhálóábrával a szerinted lehetséges jelentéseit!
 b) Hasonlítsd össze T-táblázattal, mi mindenben különbözik a regényben a civilizáció világa a Senki szigetének világától!

a civilizáció világa	a Senki szigetének világa
.....
.....
.....

- c) Milyen jelentések kapcsolódnak *Az arany ember*ben ezekhez a további motívumokhoz?

motívum	jelentés	motívum	jelentés
hold	jég
köd	kincs
folyó	malom

10 Nevez meg egy-egy hasonlóságot Jókai és a 19. századi európai regényirodalom nagyjainak regénypoétikai jellemzői között!

szerző	műcím	Jókai-regény címe	hasonlóság
Walter Scott
Victor Hugo
Stendhal
Honoré de Balzac
Charles Dickens

11 Írj *Az arany ember*hez is kapcsolódva 20–25 soros reflektáló esszét *Az arany érintése* vagy *Korunk Midaszai* címmel!

A regény nyitánya **teljességelvű**: a romantikus világvégből **egyetemes igényét** és **kozmosz távlatát** mutatja fel. Ennek eszköze az embert és sorsát a természet közegébe helyező **természetkultusz**. Már a Vaskapu panorámaszerű tablójának első mondatában megjelenik a romantika két jellegzetes természettoposza, a **hegyvonulat és a folyam**. A látható magasságban és láthatatlan mélységben, a víz és tűz teremtő-pusztító erejében maga az abszolút teljesség mutatkozik meg. A folyam Isterként való megnevezése (a Duna latin neve), valamint a fejezet **mitológiai** utalásai (Neptunus, Vulcanus) a **lét mitikus színterévé** avatják a Vaskaput. A szöveg **biblikus**, a teremtéstörténetre és a végítéletre való utalásai („A mű Istené!”, „emberlakatlan paradicsom”; „ítéletnap zaj”) egybefoglalják a kezdet és a vég képzeteit. Ebből az egyetemes távlatból bontakozik ki a második fejezettől a történet ideje, és ezt követően jelennek meg a szereplők. A váltás meghatározó motívuma a **vízen küszködő hajó** (Szent Borbála) az antikvitás óta ismert toposz. Sorsszimbólum, mely a hősnek a természet erővel való emberfeletti birkózásával későbbi sorsalakulását, a társadalmi közegben megvalósuló küzdelmeit is előrevetíti.

A természetszimbolika utópikus jelentést ad a **Senki szigetének**, ahova Timár Mihály a társadalomban megélt erkölcsi-érzelmi-lelki veszteségei elől menekül. A Rousseau-i szentimentalizmus hatását mutató természetes világban nem fizetnek adót, nem harcolnak senki ellen, nincs pénz, nincs állam és egyház, és a társadalmiságban fontos szerepet játszó név is lényegtelené válik. A hangsúlyos erkölcsi vonatkozásokkal megrajzolt Senki szigete **biztonság- és menedéj jelkép**, melyhez az érintetlen harmónia paradicsomi állapotának, a kertszerűségnek, a családiasságnak és a szelíd érzelmeknek a képzete kapcsolódik. Ugyanakkor **különállás- és kivonulásjelkép** is, jelzi, hogy a regény hőse csak élettervének feladásával lelhet lelki békére. Úgy, hogy lemond a világ alkotó formálásának romantikus vágyáról, és visszalép a szentimentális idill világába.

A mítoszhoz utaltságot érhetjük tetten a főhős állandó jelzőjében („arany ember”), amely Timár Mihály sorsalakulását a görög **Midasz király** mítoszával is párhuzamba állítja. A Midasz-mítosz külső és belső gazdagságot szembeállító ellentétét a regény a romantika teljességvágyának és az azt csorbító társadalmi korlátozottságnak a szembeállításával bontja ki Timár sorsában.

A főhős úgy küzd a társadalmi akadályokkal, mint a Vaskapunál a természet viszontagságaival. Ám az Al-Dunánál lényegesen még harmonikus állapotban van, míg a kincs megtalálása után súlyos problémákat okoz magának és másoknak. Az eredendő, harmonikus létezés megromlásának oka a pénz, ezért a midaszi tulajdonsághoz kötődnek a társadalmi közegben megélt sorsfordulatai. Miközben mindent megnyer, mindent el is veszít, ami a hős **meghasonlítás** eredményezi. A társadalmi közegben meghasonló hős **olyan létmód helyreállítására törekszik, amelyben** a széthulló világgal szemben **újra megélheti az egyetemesség és a teljesség élményét**. E törekvése fejeződik ki Noémihez fűződő viszonyában és a Senki szigetén megtalált természetes idillben.

Ahogy gyarapodnak a szereplőkről való ismeretek, visszaszorulnak az esetleges epizódok, a történetmondás formaelve ok-okozati meghatározottságúvá válik. Ez azt jelenti, hogy a cselekmény menetében a lelki indítékok válnak meghatározóvá, és **a belső szándékok nyílt összefüggésbe kerülnek következményeikkel**. Ezzel párhuzamosan a regény tere a természet szférájából fokozatosan a **társadalom közegébe** vált. E folyamattal együtt **közelít** az elején külső nézőpontot felvevő **narráció a szereplők**

A galambóci vár, melynek feladata a Vaskapu bejáratának ellenőrzése volt

Johann Wenzel Peter: *Földi paradicsom* (részlet), 1800 és 1829 között

Rianás a Balatonon

Komárom a 20. század elején.

Kapcsold a képeket Jókai regényéhez és a regényt értelmező szöveghez!

2 Tanulmányozd a Babits költészetét bemutató táblázatot, majd fogalmazz minimum 60 szavas pályaképes bevezetőket az egyes pályaszakaszokhoz!

korai költészete	költészete a háború idején	lírája a húszas-harmincas években
kötetek		
<p><i>Levelek Iris koszorújából</i> (1909) <i>Herceg, hátha megjön a tél is!</i> (1911)</p>	<p><i>Recitativ</i> (1916) <i>Nyugalanság völgye</i> (1920)</p>	<p><i>Sziget és tenger</i> (1925) <i>Az istenek halnak, az ember él</i> (1929) <i>Verseny az esztendőkkal</i> (1933)</p>
irányzatok		
<p>A klasszikus modernség irányzatai, esztétizáló szemlélet; szecsesszió (pl. <i>Himnusz Iriszhez</i>); impresszionizmus (pl. <i>Messze, messze...</i>); szimbolizmus (pl. <i>Fekete ország</i>).</p>	<p>Az avantgárd irányzatok hatása – pl. expresszionizmus (<i>Húsvét előtt, Fortissimo!</i>).</p>	<p>Felerősödnek a korábbi költészetére is jellemző klasszicizáló törekvések.</p>
költői beszédmód		
<p>Tárgyias beszédmód, objektív líra.</p>	<p>A háború hatására a költő feladja a külvilág eseményeivel szemben kialakított távolságtartó magatartását; szubjektivitás.</p>	<p>Objektivitás és szubjektivitás között; az önértelmező, reflexív jelleg fölerősödése.</p>
témái		
<p>Gondolati líra, filozófiai indíttatás, témagazdagság; ugyanakkor hiányoznak a szokványos tematikus verscsoportok (szerelmi líra, hazafias költészet stb.).</p>	<p>Háborúellenesség, lírájában megjelenik az etikai látószög.</p>	<p>Az 1920-as évek – befelé fordulás, az elkülönülés és az értékörzés rezignált magatartása (pl. <i>A gazda bekeríti házát</i>); a katolicizmushoz közeledik, mert abban véli megtalálni az európai szellemiség, illetve kultúra egységességét jelentő hagyományfolytonosságot (pl. <i>Ádáz kutyám</i>).</p> <p>Az 1930-as évek – a személyes lét kérdései (pl. <i>Csak posta voltál</i>), a halállal való szembenézés (pl. <i>Ősz és tavasz között, Balázsolás</i>); a költői, prófétai szerepvállalás (pl. <i>Mint különös hírmondó...</i>, <i>Jónás könyve</i>), az alkotásfolyamat kérdései (pl. <i>Cigány a siralomházban, Mint a kutya silány házában, Jónás imája</i>).</p>
formai jegyek		
<p>Formai sokszínűség, formai virtuozitás, kidolgozott, szabályos formák (pl. szonettek, klasszikus strófaformák, szimultán verselés).</p>	<p>Az erős indulatok megbontják a szabályos formákat, szabad vers.</p>	<p>Nyelvi kifejezésmódja egyszerűbbé válik, „lerombolt formák”.</p>

Három írásbeli tételminta

1. Elemezze Babits Mihály *Az örök folyosó* című költeményét mint létértelmező verset! Esszéjében mutassa be a szerkezetnek, a mű motívumainak, poétikai eszközeinek és a versformának jelentésformáló szerepét is! Fogalmazása 600–800 szó terjedelmű legyen!

2. Hasonlítsa össze Babits Mihály *Arany János*hoz és *Jónás imája* című verseit! Vizsgálja meg a két ars poetica hasonlóságait és eltérő vonásait! Vesse össze a versek beszédhelyzetét, a bennük megfogalmazódó élethelyzetet mint vershelyzetet, valamint a művek formai-szerkezeti sajátosságait! Fogalmazása 600–800 szó terjedelmű legyen!

3. *„A homo moralis ellentéte és ellenképe gyökeres tagadása a homo aestheticus, az önmagáért való tiszta szemlélődés embere, aki nem ismer jót és rosszat melyet semmiféle lángelme nem különböztethet meg, csak szépet és rútat, melyet az ő egyéni sugallata biztosan megérez, az, aki a mindig vitatható igazság helyett az ízlést emelte polcra, mely megbízhatóbb, irgalmasabb kalauz.”* (Kosztolányi Dezső)

„Az írónak választania kell idő és örökkévalóság, korszerű mondanivalók és örök emberi közt: a kompromisszum mindinkább lehetetlen.” (Babits Mihály)

Feladata-e a művészetnek az erkölcsi értékállítás? Fejtse ki véleményét, melyet a magyar költészetből vett legalább két-három példával támasszon alá! Reflektáljon a felvezető idézetekre is!

Megoldása 250–450 szó terjedelmű legyen!

Három szóbeli tételminta

1. *„A sokszínűség kötetben belüli szerepét a versgyűjtemény címe Írisznek, a szívárvány istennőjének nevével is kiemeli. A kötetbe gyűjtött versek valóban a változatosság érzetét keltik mind a tematika, mind a versforma tekintetében. Ókori síremléktől a mozifilmig sokféle tárgy bukkan fel, míg a metrikai sokszínűség az antik aszklepiadészi és szapphói strófától, a petrarcai szonetten, a magyaros verselésen át egészen a szabad verset idéző versformáig terjed.”* (Gintli Tibor (főszerk.): *Magyar irodalom – Babits Mihály*)

Feladat: A fenti gondolatok és a *Levelek Irisz koszorújából* című kötet néhány szabadon választott versének elemzése alapján mutassa be a kötetben megjelenő tartalmi, formai, stílusbeli sokszínűséget, változatosságot!

2. *„Nézz körül, s gondold meg, mit vitt már végbe, micsoda erőt fejtett ki, micsoda győzelmeket aratott, micsoda civilizációt alkotott ez az Ész és Morál állat-voltunk őserkölcsé óta, mely a bellum omnium contra omnes¹ volt! De még ha nem is volna így, még ha semmi reményünk sem volna, s joggal veszítenéd el minden hitedet a Morál és Igazság erejében: bizonytal akkor is inkább illik az Írástudóhoz a Világítótorony heroizmusa, mely mozdulatlan áll és híven mutatja az irányt, noha egyetlen bárka sem fordítja feléje az orrát – míg csak egy új vízözön el nem borítja lámpáit.”* (Babits Mihály)

¹ bellum omnium contra omnes: Thomas Hobbes 17. századi angol filozófus nevéhez kötődő politikatudományi, államelméleti fogalom; a latin kifejezés jelentése: 'mindenki háborúja mindenki ellen'

Feladat: Mi a „homo moralis”, az „írástudó ember”, a költő feladata, ha a világ problémáival, a benne eluralkodó rosszal szembesül? A *Húsvét előtt* és a *Jónás* könyve című művek értelmezése alapján mutassa be, milyen válaszokat ad a kérdésre Babits! Feleletében reflektáljon a felvezető szöveg gondolataira is!

3. *„Babits lírájának utolsó korszakában a kötött versformák és az archaizáló imitáció előtérbe kerülése mellett a másik jellegzetes fejlemény egy új költőszerep kialakítása. A próféta szerep előzményei a közösségért érzett erkölcsi felelősség hangján megszólaló Recitativ-beli versekig nyúlnak vissza. Ugyanakkor a kollektivitás felé forduló beszédmódnak ez az újabb változata nem közvetít aktuális üzeneteket, hanem azoknak az értékeknek követésére hív fel, amelyeket állandónak tételez. [...] A próféta ugyan alapértékekről tesz tanúságot, de ezek az értékek mégsem teljesen változatlanok.”* (Gintli Tibor (főszerk.): *Magyar irodalom – Babits Mihály*)

Feladat: Mutassa be két-három szabadon választott vers (pl. *Mint különös hírmondó...*, *Csak posta voltál, Jónás imája*) elemzése alapján a próféta szerep néhány változatát Babits költészetében! Értelmezze a felvezető szöveg néhány kifejezését is a témához kapcsolódva (pl. „próféta”, „kollektivitás felé forduló beszédmód”, „nem közvetít aktuális üzeneteket”)

A Nobel-díjra jelölt kisregény: Az élet kapuja

Sokan Herczeg Ferenc **legjelentősebb történelmi témájú alkotásának** tartják az 1919-ben írt *Az élet kapuja* című kisregényt, melyet a magyar Nobel-díj bizottság háromszor is irodalmi **Nobel-díjra jelölt**, de a rangos elismerést a regény nem nyerte el.

1 A kisregény elolvasása után oldd meg a feladatokat!

- A mű 1512–13-ban játszódik, befejezése előrevetíti a Dózsa György-féle parasztfelkelést is. Korábbi tanulmányaid alapján mutasd be röviden ezt a korszakot! Ha szükséges, kutakodj az interneten!
- Miért érezhették úgy a kortárs olvasók, hogy Herczeg a Trianon előtti Magyarország sorskérdéseit jeleníti meg az alkotásban? Mutasd be a lehetséges párhuzamokat!

2 Készítsd el a kisregény történetpiramisát Bakócz Tamás és II. Julius szemszögéből!

1 szó: a szereplő neve

2 szó: jellemzése

3 szó: helyszínek

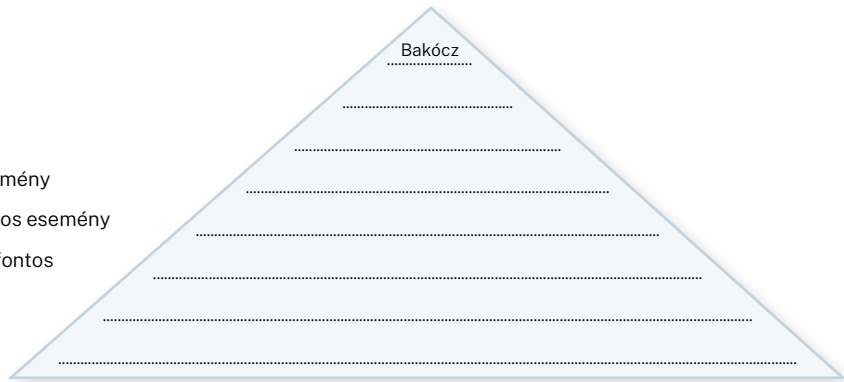
4 szó: a probléma

5 szó: egy fontos esemény

6 szó: egy másik fontos esemény

7 szó: egy harmadik fontos esemény

8 szó: a probléma megoldása

1 szó: a szereplő neve

2 szó: jellemzése

3 szó: helyszínek

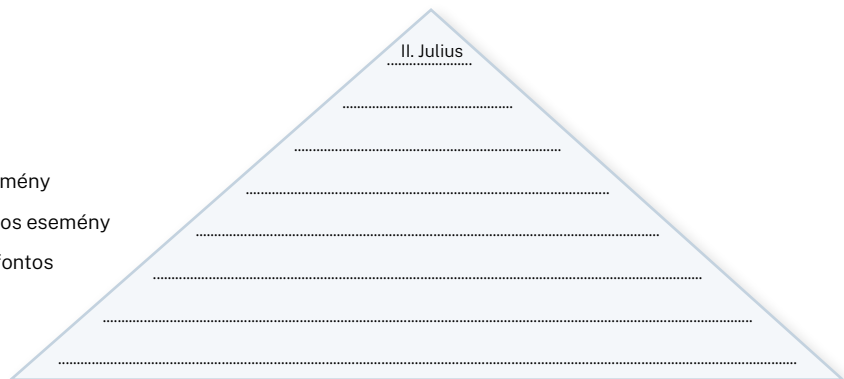
4 szó: a probléma

5 szó: egy fontos esemény

6 szó: egy másik fontos esemény

7 szó: egy harmadik fontos esemény

8 szó: a probléma megoldása

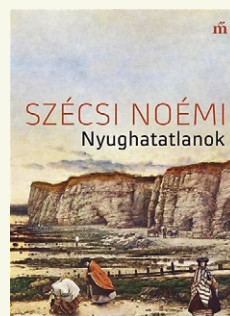
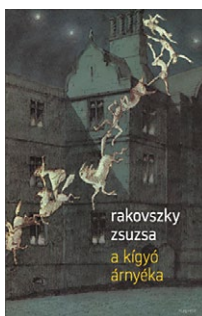
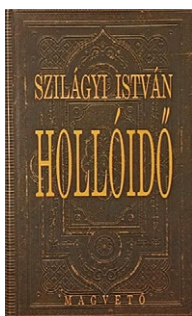
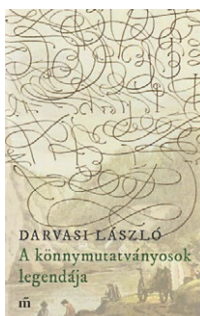

(történelmi regény
→ 18. o.)

3 Elevenítsd fel a történelmi regénnyel kapcsolatos ismereteidet, majd oldd meg a feladatokat!

- Melyek a történelem és az irodalom közös, illetve eltérő jellemzői? Reflektálj rövid esszében Kántás Balázs állítására!

„A történelem végül is ugyanolyan emberi konstrukció, mint az irodalom. Nem önmagában létezik, hanem értelmezés, kutatók előállította szövegek által jön létre, és ugyanaz a történet akár többféleképpen is elmesélhető.”

- b) Mennyiben értesz egyet a történelmi regénnyel kapcsolatos állításokkal? Indokold!
- A szerző korát minimum 60-70 évvel megelőzően játszódnak.
 - Az író forrásokat tanulmányoz, kutatómunkát végez, alaposan megismeri az adott kort.
 - A történelmi hűség és a fikcionalitás együttesen jelenik meg.
 - A szerző saját korának problémáit jeleníti meg a műben áttételesen.
 - A főszereplők kitalált alakok, míg a történelmi figurák csak a háttérben jelennek meg.
 - Nem feltétlenül fontos a régies nyelvhasználat.
- c) Készíts szemponttáblázatot a történelmi regény jellemzői alapján, majd a táblázat kitöltésével igazold, hogy *Az élet kapuja* történelmi regény!
- d) Valóság (V) vagy kitaláltak, fikciók (F) a regény alább felsorolt szereplői, eseményei?

Milyen történelmi regényeket ismersz? Megfelelnek a műfaj jellemzőinek?

<ul style="list-style-type: none"> • Bakócz Tamás ☐ • II. Julius ☐ • Vértesi Tamás ☐ • Fiametta ☐ • Giovanni Medici ☐ • Agostino Chigi ☐ 	<ul style="list-style-type: none"> • A magyarok bevonulásának leírása a regény elején. ☐ • Az 1513. évi pápaválasztás. ☐ • II. Julius megkezdi a vatikáni Szent Péter-bazilika építtetését. ☐ • Giovanni Medici fogságba esik a Ravenna melletti csatában. ☐ 	<ul style="list-style-type: none"> • Agostino Chigi csejt szó, hogy megakadályozza Bakócz pápává választását. ☐ • Petruzzi kardinális gyónása. ☐ • Bakócz engedélyt kap, hogy keresztes háborút hirdessen a törökök ellen. ☐
--	--	--

4 Oddd meg az alábbi, Vértesi Tamás és Fiametta kapcsolatára vonatkozó feladatokat!

- a) Rendezd sorba az idézetkártyákat, majd a segítségükkel tekintsd át Fiametta és Vértesi Tamás szerelmi történetét!

<p>„– Ha int nekem, ha mosolyog, ha csak idenez, akkor kiáltok: megállj, megállj, veled megyek! Cecilia szent nevére esküszöm: veled megyek! Ő azonban nem int, nem is mosolyog, de még csak ide se néz... Valami irgalmatlan barbár góg, ősi, ázsiai csökönyösség merevíti meg a nyakát.”</p>
<p>„Az ifjú apát szívéen édes rémület nyilalt át: a Bakócz-család címerét látta a tükörben, a címert azonban sisak helyett a pápai szent tiara koronázta. Kicsit homályos volt, mintha nem is aranyból, hanem ködpárából volna, de mégis tiara volt. Egy angyal tartotta két kezével a pajzs fölé... Nos, az eredeti erdódi Bakócz-címernek is angyal a pajzstartója, de ez itt egészen más, egészen különös angyal. Szárnya nincs, a haja pedig rozsdavörös – ki látott még ilyen angyalt? –, a köntöse halványzöld és arannyal ékes, a kezén, amely a tiarát fogja, zöld kesztyűt visel.”</p>

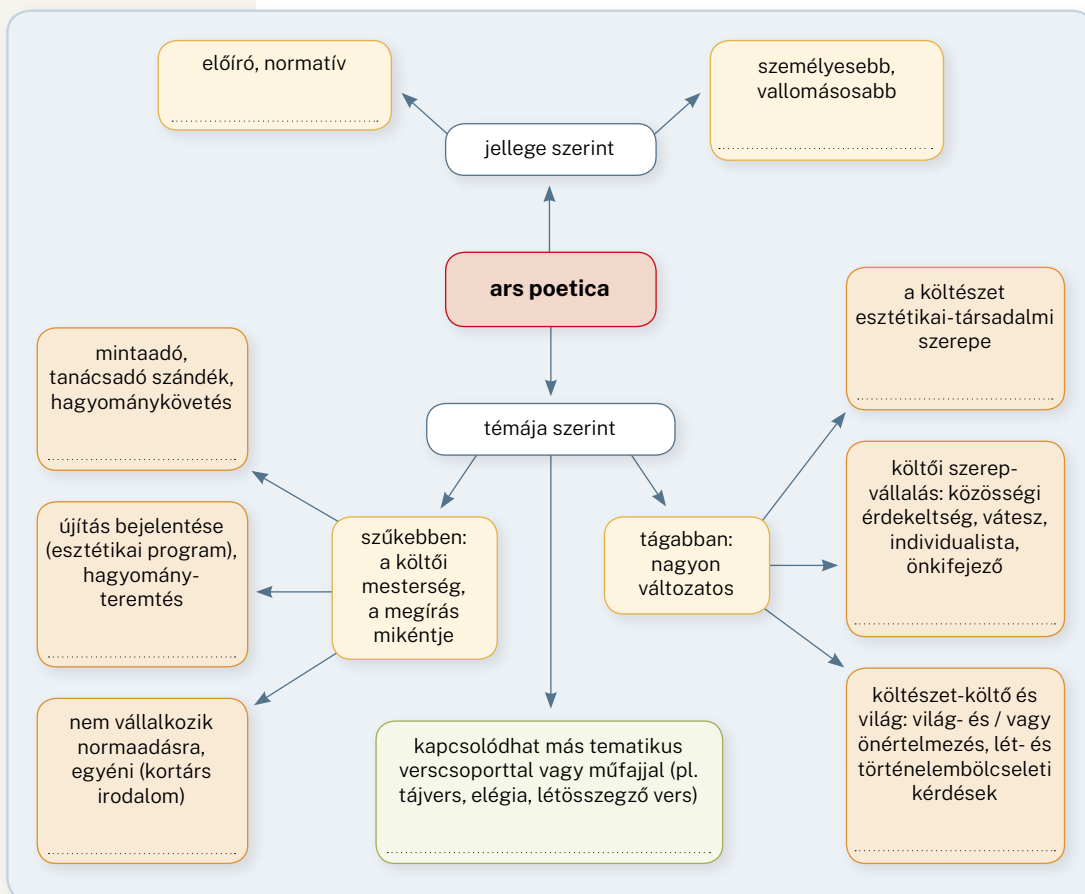
Szűkebb és tágabb értelemben vett ars poeticák

Alfons Mucha: *A Költészet allegóriája*, 1898. Milyen motívikus eszközöknek van szerepe a képen az allegória megalkotásában?

Ebben a fejezetben a költészet egy **világosan elkülönülő tematikus csoportjáról**, az **ars poeticáról** (latin: 'költői mesterség, költészettan') lesz szó. Az ars poetica a költészet **szűkebb és tágabb szakmai céljait, poétikai eszközeit és fogásait, a költő és a világ kapcsolatát vagy a költői műalkotás lehetséges szerepeit tematizáló költemény**. Kezdetben a költői mesterséget tanító, a gyakorlatból szabályokat levonó, **normatív** ars poeticák születtek, melyeket összegző-tanító szándék jellemzett. Később, különösen a romantika korától váltak gyakorivá a **személyes, vallomásos vagy programadó** jelleggel bíró, tágabb értelemben vett költői hitvallások.

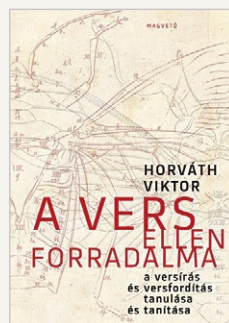
- 1** Készíts listát, milyen, az ars poetica tematikus csoportjába tartozó verseket ismersz, olvastál eddig!
- 2** Helyezd el a listád verseit az alábbi rendszerező ábrába!
 - Indokold egy-egy mondattal megoldásaidat!
 - Fogalmazd meg, milyen problémákkal, kérdésekkel szembesültél egy-egy mű elhelyezésekor! Mit gondolsz, mi ennek az oka?
 - Bizonyítsd, hogy Charles Baudelaire *Kapcsolatok* és Arthur Rimbaud *A magánhangzók szonettje* című költeményei programadó versek!

Előíró költészetanok

Horatius a korabeli költői gyakorlat és olvasói tapasztalat birtokában foglalta össze a költői mesterségről való gondolatait. Tankölteményének az utókor témája miatt az *Ars poetica* címet adta. Műve **évszázadokra követendő mintája** vagy **vitatkozási alapja** lett a tematikus műcsoportnak. Művében a költő és költészet szavakat az akkori poétikai gyakorlatnak megfelelően eposzköltő és drámaköltő, illetve eposz, dráma értelemben is használja. Előíró költészetanok később is születtek, ide sorolható a klasszicista dráma szabályait összefoglaló francia **Nicolas Boileau Költészetana** vagy a magyar irodalomból **Arany János** felvett szerepben megszólaló *Vojtina ars poeticája*.

- 1** Készíts ötletlistát arról, mi mindenre terjedhetnek ki a szépirodalmi szövegek megalkotására vonatkozó tanácsok, előírások, szabályok!
- 2** Olvasd el a Horatius tankölteményéből való részleteket, és oldd meg a feladatokat!
 - a) Foglald össze, mely idézetben milyen szabályokat fektet le, milyen tanácsokat ad Horatius a költőknek!
 - b) Írj minden idézethez néhány, saját véleményyt tartalmazó gondolatot!
 - c) Jelöld az ötletlistádon azokat az elemeket, amelyek Horatiusnál is szerepelnek!

Horváth Viktor könyve az alkotva tanulás élményét helyezi középpontba. Vajon mi a szerepe a költészetben a mintakövető mesterségbeli tudásnak, mi az egyéni hangnak és saját költészetfelfogásnak?

Az idézeteket Muraközy Gyula fordításában közöljük.

<p>„Mindenkor akármit merhetek költők s festők, megvolt [a joguk rá! Tudjuk, s kérjük is ezt a jogot, s ugyanúgy meg is adjuk. Ámde nem úgy, hogy a vad s a szelíd keveredjen, a kígyó párja madárka legyen, kisbárány társa a tigris.”</p>	<p>szabály(ok):</p> <p>saját vélemény:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>„Tárgyat erőtökhöz képest válasszatok, írók! Fontolgassa soká ki-ki, hogy mit bír meg a vállá és mit nem. Kiszemelt tárgyát aki győzi erővel, azt a világos rend s ékes szó el sose hagyja.”</p>	<p>szabály(ok):</p> <p>saját vélemény:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>„Szórakozást nyújt vagy használni szeretne a költő, vagy mi az életben gyönyörű s jó, mondani együtt.”</p>	<p>szabály(ok):</p> <p>saját vélemény:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>„Nagy kérdés: remeket mi teremt, a tudás vagy az ihlet? Nem hiszem én, hogy az ihlet kincsei nélkül elég a szorgalom egymaga, sem hogy minden a pusztá tehetség.”</p>	<p>szabály(ok):</p> <p>saját vélemény:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Folyóirat-kultúránkról a tágon értett modernségben

A *Nyugat* első számának címlapja. Nézz utána!

- Kinek a műve szerepelt a címlapon? Kit ábrázolt?
- Kik jelentek meg benne?
 - A II. világháború után mely folyóirat vallotta magát szellemi örökösének?

A Hét a *Nyugat* indulásáig a szabadelvű, modern polgári irodalom legfontosabb fóruma volt

A satirikus folyóirat a pipa vagy szivar meggyújtására használt összecsavart papírszeletről, faforgácsról kapta a *Fidibusz* nevet

1 Olvasd el az ismeretközlő szöveget, és készíts belőle vázlatot!

A *Nyugat* (1908–1941) a 20. század első felének meghatározó jelentőségű folyóirata. Címe **tájékozódási irányt** jelzett. Több nyelvet beszélő, művelt, az akkori kortárs irodalomban is tájékozott szerkesztői tudatosan a nyugati (francia, angol, német) modernséget tekintették mintának, és e művészi törekvések hazai megismertetését tűzték ki célul. A folyóirat eszméje három alapvető gondolat: az **irodalom függetlenségének védelme** (Ambrus Zoltán), az **európai tájékozódású nemzetszemlélet** (Ady) és a **tehetség feltétel nélküli felkarolása** (Osvát) körül kristályosodott ki. Legfontosabb feladatának a kortárs magyar irodalom művészileg legigényesebb alkotóinak összefogását tekintette.

A folyóirat sem eszmeileg, sem esztétikailag nem volt egységes, megindulásáról teret adott a **sokféleségnek**. Belső irányait a **konzervatív népnemzeti és az avantgárd ízlésvilágától távol maradvá** bontotta ki. **Versek, novellák, cikkek** közlése mellett szemlerovatában, a *Figyelőben* **napra kész kritikákat** közölt az irodalmi élet legfontosabb eseményeiről. Több mint három évtizedes működése alatt egymást követő nemzedékeknek adott publikálási lehetőséget. **A benne való megjelenés mindenkor rangot jelentett**. Tekintélye évtizedekre meghatározta a magyar folyóirat-kultúrát.

Főszerkesztője 1929-ig Ignotus (Veigelsberg Hugó), a századelő egyik legjelentősebb kritikusja, a folyóirat bejelentkező cikkének szerzője volt. Szerkesztői az induláskor a művelt, pénzügyi körökben is ismert irodalombarát, Fenő Miksa és a rendkívüli, fiatal tehetségeket felfedező szerkesztőegyeniség, Osvát Ernő voltak. A lap megjelenését pénzügyileg többek között Hatvany Lajos támogatta. Fontos kiemelni még a higgadt műbírálót, Schöpfung Aladárt és a szerkesztői mindenes feladatait ellátó Gellért Oszkárt.

A folyóirat arculatát Osvát halála után – a költészet vonatkozásában különösen – Babits határozta meg, aki 1929–1933-ig Móriczsal, 1933-tól Gellért Oszkárral szerkesztette a folyóiratot. A *Nyugat* 1941-ben, **Babits halálakor szűnt meg**, mert a lapengedély ekkor már az ő nevére szólt.

2 Tanulmányozd a két világháború közt megjelent folyóiratok címeit!

Nyugat; Magyar Csillag; Napkelet; Szép Szó; Pandora; Kelet Népe

- Milyen csoportokra szakadt szét a folyóiratcímekből is kikövetkeztethetően a magyar irodalmi élet?
- Miben térhetett el a két csoport szemlélete, tematikája, kérdésfelvetése?

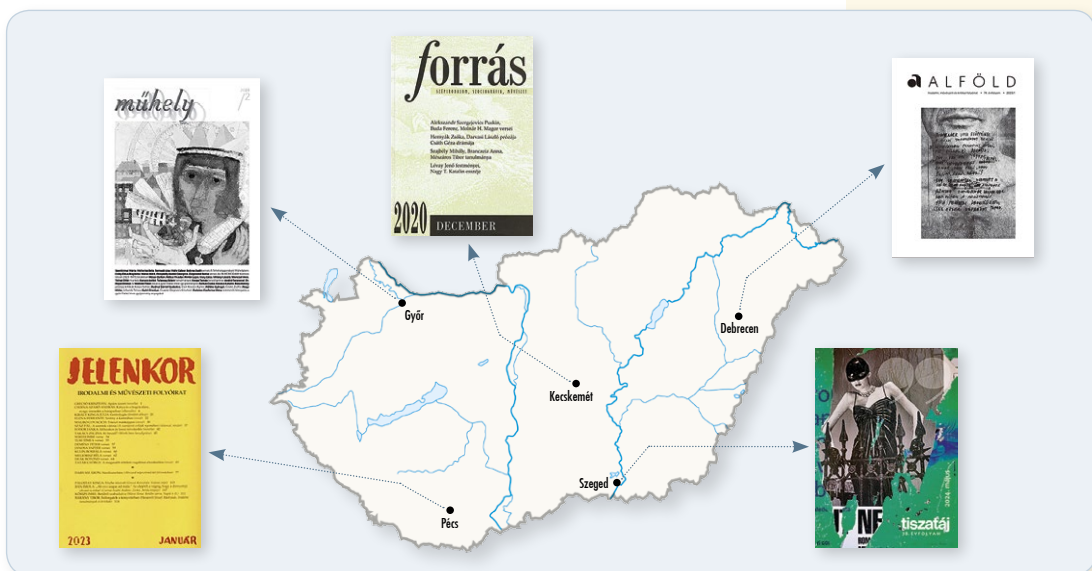
3 Már a 19. századtól a polgári kultúra jellegzetes helyei lettek a kávéházak, amelyek alkalmat adtak művészek, tudósok és más értelmiségiek találkozására, művészetről, irodalomról, politikáról, világról, filozófiáról, tudományról vagy üzletről való eszmecserére. Nézz utána!

- Melyek voltak a 20. század elején Budapest híres kávéházai?
- Miként szolgálták e kávéházak tulajdonosai polgári közönségük kulturálódással, informálódással kapcsolatos igényeit?
- Melyik kávéházban volt a *Nyugat*nak állandó asztala?

A New York kávéház az 1890-es években (Fortepan / Budapest Főváros Levéltára) és napjainkban.

4 Tanulmányozd a térségi központok legfontosabb folyóiratait szemlél-tető ábrát!

- Szerinted hogyan függhet össze a társadalmi berendezkedéssel az irodalmi élet és a folyóirat-kultúra?
- Miként támogathatja vagy lehetetlenítheti el az állam a szerzők megjelenését, a könyv- és folyóirat-kiadást, illetve az irodalmi programok irányzattá szerveződését (társaságok, csoportok, folyóiratok, fórumok)?
- Miért támogathatta a kultúrpolitika az 1950-es évektől a rendszerváltásig a regionális irodalmi folyóiratokat?
- Miért fontosak a térségi központok folyóiratai a rendszerváltást követően? Vajon hogyan változhatott meg a szerepük?
- Tanulmányozd a saját régiód folyóiratának egy mai számát!
 - Nézd meg, kik szerkesztik, milyen rovatokkal jelenik meg!
 - Vannak-e bizonyos tartalmakat, szerzőket, irányzatokat, írásokat előnyben részesítő elvei?
 - Olvass el belőle egy közölt irodalmi művet vagy műrészletet!
 - Írj a folyóiratszámhoz rövid ajánlást!

A skandináv krimi

Amikor a **skandináv bűnügyi történetekről** beszélünk, nem csupán egy nyelvi vagy kulturális terület – svéd, norvég, dán, izlandi, finn – krimiiródmáról van szó. A műfajt **sajátos nézőpontokkal, tematikával** frissítette fel a skandináv irodalom. Az 1960-as években robbant be a könyvpiacra a Maj Sjöwall–Per Wahlöö szerzőpáros Martin Beck felügyelő nyomozásainak történeteivel, ez a tízrészes sorozat teremtette meg a skandináv krimi alapjait.

Már Edgar Allan Poe 1841-es elbeszélésében jelen van az okos **nyomozó**, aki a rejtély végére jár. A nyomozó személye a skandináv krimiben is fontos, de nem mindig az intelligenciája okán. Sokkal lényegesebb a karakterének valamiféle egyéni, sokszor éppen **esendőségében** megragadható vonása: **sérültsége, magánya** vagy **függősége**. Sokszor maga a nyomozó is érintett a bűnesetben, de erre számára is csak a nyomozás során derül fény. A **rendőrség** világa, az **igazságszolgáltatás**, a **politikai háttércsatározások** éppolyan fontos témái a krimiknek, mint a bűneset és a bűnelkövető motivációi.

A skandináv közösségek kritikai attitűdje, szociális érzékenysége beépül a krimiiróadalomba is. Sem a **társadalomkritikai vonatkozások**, sem a **tabutémák** beemelése nem ritka. Az északi nyitott társadalmakban más számít tabutémának, mint a nyugat- vagy kelet-európai régiókban: nem a magánélet, sokkal inkább a **közélet**, a történelmi szerepvállalás horizontján keresendők (pl. a második világháborús náci kollaboráció kérdése). **Művészet és populáris irodalom határvonalai sem túl élesek**, mind a befogadók, mind a szakma rugalmasabb. Több olyan alkotó is van, aki a szépirodalomból került a krimiírók körébe. Hening Mankell például drámákkal kezdte a pályát, Karin Fossum pedig költéssel.

Nagyon sok a skandináv krimiiróadalomban a **sorozat**: pl. a svéd írók közül Stieg Larsson *Millennium*-sorozata; a már említett *Martin Beck*-sorozat; Camilla Läckberg *Fjällbacka*-sorozata Patrik Hedstrom nyomozóval és Erica Falck írónővel; Jo Nesbø *Harry Hole*-történetei; a *Wallander*-történetek Henning Mankelltől; a *Joona Linna*-sorozat Lars Keplertől; az izlandi Arnaldur Indriðason történetei Erlendur detektívvel; valamint a dániai Jussi Adler-Olsentől a *Q ügyosztály esetei* Carl Mørck nyomozó főszereplésével.

Jo Nesbø norvég író *Fejvadászok* című regényéből Morten Tyldum rendezett filmet (2011) (b). Carl Mørck (Nikolaj Lie Kaas) és Assad (Fares Fares) nyomozók – jelenet a dán *Fácángyilkosok* (2014, r.: Mikkel Nørgaard) című filmből, mely Jussi Adler-Olsen azonos című regényéből készült

A Lars Kepler valójában egy házaspár, Alexandra Coelho Ahndoril és Alexander Ahndoril művészneve

A skandináv krimik estében szerzőpárosok együttműködése gyakori jelenség. Agnete Friis és Lene Kaarbeøl dán írónők regényének középpontjában egy magyar bűntény áll

- 1 Egy tetszőleges grafikai szervezővel – pl. fűrtábra, gondolkodás-térkép – készíts tanulást segítő anyagot önmagad számára az ismeretközlő szöveghez!
- 2 Olvasd el Jo Nesbø *A féltékenység-szakértő és más történetek* című kötetben megjelent kriminovelláját, majd oldd meg a feladatokat!

JO NESBØ: SORBAN ÁLLÁS

Gyűlölöm azokat, akik előrefurakodnak sorban álláskor. Biztosan azért, mert a harminckilenc évemből túl sokat töltöttem a soromra várva.

Ezért, bár csak ketten voltak a 7-Elevenben, és az egyikük, egy idős hölgy, nem találta a pénztárcáját, hűvösen néztem a fickóra, aki elé tolakodott. Moncler tollkabát volt rajta. Ezt a márkát csak onnan ismerem, hogy egyszer láttam egy kirakatban, és megállapítottam, hogy soha az életben nem lesz rá pénzem. Amúgy szeretem a kabátomat, amit még a tél beállta előtt turkáltam, de nem lehet kimosni belőle a régi tulajdonosának a szagát. Mindig érződni fog, hogy megelöztek.

Itt az emberek nem nagyon szoktak tolakodni, legfeljebb éjszaka, ha nagyon berúgtak egy buliban, de általában udvariasak. Utoljára két hónappal ezelőtt esett meg nappal, hogy egy nő nem bírta kivárni a sorát. Elegáns ruhát viselt, és amikor közöltem vele, hogy vannak előtte, felháborodva megfenyegetett, hogy kirúgat.

A fickó a szemembe nézett, az arcán kis mosoly jelent meg. Nem szégyellte magát. És maszkot sem viselt. – Csak egy General snüsszt kérek – szólalt meg, mintha ez feljogosítaná ilyen arcátlanságra. – Ki kell várnia a sorát – feleltem. A hangomat letompította a maszk. – Ott van maga mögött, csak le kell vennie. – Ki kell várnia a sorát. – Ha ideadná, már itt sem lennék. – Ki kell várnia a sorát. – Ki kell várnia a sorát – gúnyolódott, az akcentusomat jócskán eltúlozva. – Ne már, ribi!

Egyre szélesebben mosolygott, mintha csak viccelne. Talán azért mert így beszélni velem, mert rosszul fizetett munkát végzek, nő vagyok, bevándorló, és a borszínen elüt az ő hófehérségétől. Vagy azt hitte, hogy ahonnan én jövök, ott így szokás beszélni. Esetleg megpróbált egy rosszfiú-paródiát előadni. Miután alaposabban szemügyre vettem, az utolsó lehetőséget elvettem. Nem tűnt hozzá elég értelmesnek. – Engedje vissza a hölgyet maga elé! – szólítottam fel. – El kell érnem a metróra. Ne már! – Esetleg kérdezze meg tőle, hogy fizethet-e előtte. – A metró... – ...gyakran jár – fejeztem be helyette a mondatot az alattunk elhúzó szerelvény dübörgésétől kísérve.

Amikor itt kezdtem el dolgozni, a húgom megkérdezte, nem félek-e a szaringázzal támadó terroristáktól. A polgárháború alatt, mielőtt elmenekültünk volna, mindenki a szarintól rettegett, attól, hogy minket is megmérgeznek vele, ahogy egy japán szekta csinálta a tokiói metróban valamikor a kilencvenes években. Az akkor kilencéves húgom minden éjjel mérgező gázokról és metróállomásokról rémálmodott. – Az enyém csak negyedóránként – sziszegte a fickó. – Dolgom van! – Akkor főleg érdemes lenne udvariasan megkérdeznie a hölgyet – biccentettem a mögötte lévő nő felé, aki közben elővette a kártyáját, hogy kifizesse a pulton lévő három holmit. A fickó – akiről úgy gondoltam, hogy a húszas éveinek közepén járhat, és lelkesen emelgeti a vasakat az edzőteremben – úgy döntött, hogy épp elég türelmet tanúsított az irányomban. – Ide a snüsszel, füstös pófájú!

A szívem gyorsabban kezdett verni, de nem a sértés miatt. Nem tudtam eldönteni, hogy valójában rasszista, vagy csak úgy próbál belém rúgni, hogy minél jobban fájjon, mondjuk, mint amikor a testi adottságokat veszik célba, és valakit letörpéznek vagy ledebélláznak. De nem is érdekelt az előítéletei. Azért vert gyorsabban a szívem, mert félttem. Mert bejött az üzletbe egy kigyúrt alak, és pár másodperc alatt átlépett egy határt, vagyis nyilván nem tud uralkodni magán. A pupillája vagy a testbeszéde nem utalt arra, hogy be lenne drogozva, ami a katonákkal gyakran előfordult, de az anabolikus szteroidokat nem lehetett kizárni. A volt férjem szerint azért próbálok mindig mindent a kémia segítségével megmagyarázni, mert vegyész vagyok. Előszózatokkal mondogatta, hogy „akinek kalapács van a kezében, az minden problémát szögnek lát”.

Szóval félttem, de félttem már jobban életemben. És dühös voltam, de voltam már dühösebb is. – Nem – feleltem határozottan. – Tuti? – Előhúzott a csinos, meleg Moncler kabátja zsebéből egy piros svájci bicskát, és kihajtotta belőle a késpengét. Vagyis nem. A körömrészelőt. Felemelte a középső ujját, és röhögve reszelni kezdte a körmét. Az egyik metszőfogán fekete foltot vettem észre. Lehet, hogy metamfetamin okozta? Az olyan vegyszereket tartalmaz, mint a vízmentes ammónia és a vörösfoszfór, és tönkreteszi a fogzománcot. (→)

- d) A novella egyszerre súlyos egyéni és társadalmi traumák előterében lejátszódó pszichotriller és olyan drámai elbeszélés, mely bepilantást enged ezekbe a világszintű szociális, társadalmi problémákba. Gyűjts olyan elemeket a szövegből, melyek alátámasztják ezt!

pszichotriller	szociális, társadalmi problémák
.....
.....
.....

A **thriller** (angol 'thrill': 'borzongás') izgalmat, erős érzelmeket vált ki a befogadóból, célja a feszültség folyamatos fenntartása. Egyik változata a **pszichotriller**, mely pszichológiai narratíván keresztül enged betekintést a mentálisan terhelt szereplő belső világába, külső és belső konfliktusaiba. Történeti kerete gyakran egy bűneset.

- e) Értelmezd Jo Nesbø *Sorban állás* című elbeszélését! Mit jelent a cím? Figyeld meg a szöveg idő- és térszerkezetének kialakítását, a narráció és az időszerkezet kapcsolatának sajátosságait! Milyen nyelvi elemekkel fejezi ki az elbeszélés az elbeszélő-főszereplő mentális állapotából fakadó sajátos megkettőződését? Vizsgáld meg, milyen módon érvényesülnek a skandináv krimik jellemzői Nesbø művében! Műértelmező esszéed terjedelme 600–800 szó legyen!

3 Olvasd el *A féltékenység-szakértő és más történetek* című kötetből *A vallomás* című novellát!

- Foglald össze a férj vallomása alapján a beszélő és Simone szerelmének és házasságának történetét!
- Miért mérgezte meg a feleségét a férj?
- Miért tesz vallomást?
- Milyen hatással van a beszélőre, illetve az olvasóra a rendőr hallgatása?
- Értelmezd az utolsó mondatokat!
- Milyen elbeszéléstechnikai eszközöket használ a novella a feszültség fokozására?

Iránytű a szóbeli érettséghez

A tanulási egységben szereplő tartalmat például a következő témák kidolgozásakor használhatod fel az emelt szintű érettségi követelményei szerint:

Portrék, metszetek, látásmódok (3. témakör)

- Csorba Győző
- Mándy Iván

Művek a kortárs magyar irodalomból (5. témakör)

- Tóth Krisztina

Az irodalom határterületei vagy regionális irodalom (8. témakör)

- A skandináv krimi
- Irodalomterápia

Értelmezési szintek, megközelítések

- Műfajteremtő művek
- Egy-egy műfaj, poétikai sajátosság változása hosszabb-rövidebb történeti folyamatban

Előszó.....	5
I. rész – Művelődéstörténeti korszakok	7
1.1. A romantika és a történeti realizmus ·	
A 19. századi regény alakulástörténetéből (Pethőné Nagy Csilla)	9
A modernség felé – a 19. század két meghatározó stílusirányzata	10
A romantika és a történeti realizmus általános jellemzői	10
A romantika és a történeti realizmus esztétikai-poétikai jellemzői	14
Szemelvények a 19. századi romantikus és realista regényirodalomból	17
A történelmi regény születése	18
Kísérlet az eposz megújítására – a verses regény	26
A történeti realizmus regényirodalmából	30
Női sorsok: vágyak és lehetőségek a történeti realizmus regényeiben	36
1.2. A modernség · Szemelvények a modernség irodalmából (Pethőné Nagy Csilla)	41
A modernség fogalma, jelentései	42
Az esztétizáló vagy klasszikus modernség	44
A csonkaság tapasztalata	46
A klasszikus modernség irányzatai és poétikai jellemzői	47
Az avantgárd modernség	51
Az avantgárd irányzatai	52
A magyar avantgárd emblematiszusság	57
A későmodernség	62
A későmodernség jellemzői az irodalomban	63
A hagyományban levés mint önazonosság	65
Pillantás a posztmodern irodalomra	68
A posztmodern jellemzői	68
Posztmodern fordulat irodalmunkban	70
1.3. Szövegek párbeszéde – szövegköztiség (Szakács Emília)	73
Az irodalmi szövegek hálózatai	74
A <i>Halotti beszéd</i> – Intertextualitás és hipertextualitás	77
Megszóltott szövegek	77
<i>Születésnapomra</i> – egy vers parafrázisai	80
Palimpszeszt – a szöveg mögött fölsejlik a másik szöveg	83
Egy metafora továbbélése – József Attila: <i>Reménytelenül</i>	87
II. rész – A műnemek alakulástörténetéből	91
2.1. A 20. század második felének meghatározó költészetirányai	
irodalmunkban (Pethőné Nagy Csilla)	93
Szakaszok és költészetirányok az esztétizáló és az avantgárd modernség után	94
A késő- és utómodernség líraváltozataiból	97
A közösségi érdekelttségű, (vátész)költői hagyomány és lebontása	97
Tárgyiasság és hermetizmus	101

Alakváltó költészetünkben – forma- és stílusjáték	105
Egy posztmodern sakk-nyelv játssza	111
2.2. Széprózairányok a tágon értett modernségben (Szakács Emília)	113
Korszerűsített valószerűség	114
Bohumil Hrabal: <i>Sörgyári capriccio</i>	114
Gabriel García Marquez: <i>Száz év magány</i>	117
Az önéletrajziség	123
Márai Sándor: <i>Egy polgár vallomása</i>	124
Szabó Magda: <i>Az ajtó</i>	125
Irodalmi szociográfia	129
Illyés Gyula: <i>Puszták népe</i>	130
Változatok parabolára és a metaforikus olvashatóság	132
Móricz Zsigmond: <i>Úri muri</i>	133
Ottlik Géza: <i>Iskola a határon</i>	137
Az elbeszélésmódot és szövegszerűséget hangsúlyozó próza	143
2.3. Drámaformák a 19–20. századi magyar irodalomban (Dr. Oroszlán Anikó)	151
A magyar színjátszás kezdetei és a nemzeti dráma megjelenése a magyar irodalomban	152
Katona József: <i>Bánk bán</i>	154
Vörösmarty Mihály: <i>Csongor és Tünde</i>	165
Madách Imre: <i>Az ember tragédiája</i>	173
Történelem és emberi sorsok a 20. századi drámákban	186
Herczeg Ferenc: <i>Bizánc</i>	186
Magyar dráma a 20. század második felében	191
Örkény István: <i>Tóték</i>	192
Szabó Magda: <i>Az a szép, fényes nap</i>	199
Spiró György: <i>Csirkefej</i>	203
III. rész – Szerzők, életművek, kánonok	209
3. Tízek társasága	211
3.1. Vörösmarty Mihály (1800–1855) (<i>Pethőné Nagy Csilla</i>)	212
3.2. Petőfi Sándor (1823–1849) (<i>Pethőné Nagy Csilla</i>)	225
3.3. Arany János (1817–1882) (<i>Bálint Andrea</i>)	238
3.4. Jókai Mór (1825–1904) (<i>Pethőné Nagy Csilla</i>)	252
3.5. Mikszáth Kálmán (1847–1910) (<i>Bálint Andrea</i>)	265
3.6. Ady Endre (1877–1919) (<i>Szakács Emília</i>)	281
3.7. Babits Mihály (1883–1941) (<i>Bálint Andrea</i>)	300
3.8. Kosztolányi Dezső (1885–1936) (<i>Szakács Emília</i>)	312
3.9. József Attila (1905–1937) (<i>Szakács Emília</i>)	342
3.10. Herczeg Ferenc (1863–1954) (<i>Bálint Andrea</i>)	362

IV. rész – Témák és kódok	375
4.1. A Biblia, a művészetek nagy kódja (<i>Szakács Emília</i>)	377
Biblia és irodalom	378
Egy bibliai nagyelbeszélés irodalmi parafrázisa – Thomas Mann: <i>József és testvérei</i>	380
A valóságot a <i>Biblia</i> kódjai olvassák – Mihail Bulgakov: <i>A Mester és Margarita</i>	387
4.2. Állatok és növények az irodalomban (<i>Pethőné Nagy Csilla</i>)	397
Totemállatok és mitikus lények	398
A csodaszarvas és a téma néhány feldolgozása	398
A turul	403
Egy klasszikus állatmese és klasszikus újrairásai	405
Az állatmese (fabula) és kései változatai	405
Állatmese és még valami más	407
Allegorikus-szimbolikus kifejezőmód	413
A bűn allegóriája	413
A megváltatlanság szenvedéstörténete	414
A növényjelképekről	417
A romantika boldogságszimbóluma	419
Ami egy növényi létezőre kivétel	419
4.3. Belső és külső utak (<i>Bálint Andrea</i>)	423
Az út, utazás szimbólumrendszere	424
Véget érő utazások	428
Egy megrázóan közönséges villamosutazás	428
A halál mint újjászületés – Lev Tolsztoj: <i>Ivan Iljics halála</i>	433
4.4. Ars poeticák (<i>Pethőné Nagy Csilla</i>)	437
Szűkebb és tágabb értelemben vett ars poeticák	438
Előíró költészettanok	439
Írányzatos, programadó ars poeticák	441
Költői önmeghatározás és vallomásosság	445
Költői szerepek, szereplehetőségek és szerepkényszerek	450
4.5. Létösszegzés, létértelmezés (<i>Bálint Andrea</i>)	461
Számvetés és világgép	462
Siker vagy sikertelenség?	464
Számvetés Arany János <i>Epilógusában</i> és Kosztolányi Dezső <i>Boldog, szomorú dal</i> című versében	464
A lét elviselhetetlenségétől az élet szépségének magasztalásáig – Szabó Lőrinc három verse	471
Szűkülő lehetőségek – bezáruló világ	476
4.6. A 20. század történelmének reprezentációja irodalmunkban (<i>Pethőné Nagy Csilla</i>)	479
Modern apokalipszisek	480
Az apokaliptikus hagyomány	480

Tartalomjegyzék

A „Nagy Háború”	481
A történelmi Magyarország felbomlásának traumája: Trianon	483
A második világháború és a holokauszt	485
Frontok, ostromok	485
Munkaszolgálat, munkatábor, erőltetett menet	490
Holokausztirodalom – Nobel-díjas holokausztregényünk	493
A Rákosi-diktatúra és az 1956-os forradalom	503
V. rész – Határok és határátlépések	509
5.1. Irodalomközvetítés (Pethőné Nagy Csilla)	511
Az irodalom kezdetei és fogalmi közelítései	512
Szóbeliség és írásbeliség	512
Világirodalom – nemzeti irodalom – nemzetiségi irodalom	512
Az irodalmi kultuszokról	515
Az irodalmi élet és intézményrendszer kialakulása Magyarországon	516
Folyóirat-kultúránkról a tágan értett modernségben	520
Irodalmi ismeretterjesztés, az irodalmi élet digitális terei	522
5.2. Az irodalom határterületei (Szakács Emília)	525
Az irodalom határain és azon túl	526
Alkalmazott irodalom – Irodalomterápia	528
Részlet egy irodalomterápiás foglalkozás forgatókönyvéből	530
Publicisztika és szépirodalom határán – a tárcanovella	531
Bűnügyi történetek	534
A skandináv krimi	536

Kiadja a Mozaik Kiadó • Szeged, Telefon: (62) 470-101, (62) 554-661

E-mail: kiado@mozaik.info.hu • Honlap: www.mozaik.info.hu • Felelős kiadó: Török Zoltán

Készült a Dürer Nyomda Kft.-ben, Gyulán • Felelős vezető: Varga Tamás

2025. március • Raktári szám: MS-3342U